

Ο Du Bellay, ο Οδυσσεάς και το σχήμα της επαναφοράς του Θανάση Νάκα

Ο Du Bellay κι ο Οδυσσεάς

Πλειάς (νεοελληνιστί *Πούλια*, γαλλιστί *Pléiade*) είναι το όνομα του γνωστού αστερισμού με το οποίο τιτλοφόρησαν τη σχολή των Γάλλων αναγεννησιακών ποιητών την οποία ίδρυσαν ο διάσημος στην εποχή του ποιητής Pierre de Ronsard (Πιερ ντε Ρονσάρ, 1524 – 1585) μαζί με τον φίλο του ποιητή Joachim Du Bellay (Ιωακείμ ντι Μπελέ, 1522-1560). Στην ομάδα συμπεριλήφθηκαν άλλοι πέντε ποιητές, ο Ronsard χρίστηκε αρχηγός, ενώ στον Du Bellay ανατέθηκε η συγγραφή του μανιφέστου της ομάδας με τον τίτλο *Défense et illustration de la langue française* (*Υπεράσπιση και εξωραϊσμός της γαλλικής γλώσσας*). Βασική θέση της ομάδας ήταν ότι στην ομιλούμενη γαλλική, με την κατάλληλη επεξεργασία, μπορούσαν να παραχθούν ποιητικά και άλλα λογοτεχνικά έργα εφάμιλλα με όσα γράφτηκαν στην αρχαία ελληνική, τη λατινική αλλά και τη σύγχρονή τους καλλιεργημένη ιταλική, την οποία είχαν ήδη λαμπρύνει ποιητές της περιωπής ενός Πετράρχη, μεταξύ άλλων.

Παρά την εμβληματική του παρουσία ανάμεσα στους σύγχρονους του ποιητές, ο Du Bellay είναι σήμερα ευρέως γνωστός, μέσα και έξω από τη χώρα του, χάρη σε ένα του ποίημα, από το οποίο εμπνεύστηκε το δικό του ποίημα “Πάνω σ’ έναν ξένο στίχο” ο Γιώργος Σεφέρης. Και στα δύο ποιήματα κυριαρχεί το ίδιο συναισθηματικό κλίμα έντονης νοσταλγίας για τον γενέθλιο τόπο, και οι δύο ποιητές (ο Du Bellay τέσσερα χρόνια μακριά από τη Γαλλία ως μέλος διπλωματικής αποστολής στη Ρώμη, ο Σεφέρης στο μακρινό Λονδίνο υπηρετεί ως διπλωμάτης στο ελληνικό προξενείο) εμπνέονται από τον μύθο του Οδυσσεά (παρόλο που, όπως είναι φυσικό, ο Έλληνας ποιητής αισθάνεται τον μυθικό βασιλιά ως ένα πολύ πιο οικείο του πρόσωπο). Το ποίημα του Γάλλου ποιητή είναι άτιτλο (πρόκειται για το σονέτο με αρ. 31 της συλλογής *Les Regrets*), τον πρώτο στίχο του οποίου χρησιμοποιεί ως πρώτο στίχο (*Ευτυχισμένος που έκανε το ταξίδι του Οδυσσεά*) και στο δικό του ποίημα ο Σεφέρης. Παραθέτω, σε δική μου μετάφραση, το γαλλικό ποίημα:

*Ευτυχισμένος όποιος, σαν τον Οδυσσεά, ωραίο
έκαμε ταξίδι, ή σαν τον άλλον τη χρυσή προβειά
που εξαναπήρε πίσω, κι ήρθε γεμάτος πείρα και σοφία
με τους γονιούς μαζί ως τα στερνά να φτάσει της ζωής του!*

*Πότε, αχ πότε, θα ξαναδώ καπνό από τις καμινάδες
του πατρικού μου του χωριού να βγαίνει, και ποια θα είναι
η εποχή που του σπιτιού μου την αυλή και πάλι θ’ αντικρίσω—
μικρή, μα που για μένα είναι κι από επαρχία ακόμα πιο μεγάλη;*

*Απ’ τα ρωμαϊκά παλάτια με τις αγέρωχες προσόψεις
το σπιτικό που έχτισαν οι πρόγονοί μου προτιμώ,
κι απ’ τα σκληρά τα μάρμαρα τις πέτρες τις σχιστές,*

*κι απ’ τον Λατίνο Τίβερη τον Αίγηρά μου τον Γαλάτη,
κι από τον λόφο τον Παλατινό είν’ το μικρό μας το Λιρέ
καλύτερο, όπως κι η γλύκα του Ανζού απ’ τη θαλασσινή την αύρα.¹*

¹ Δες και τη μετάφραση του Φάνη Κωστόπουλου (3/11/2019, <https://diastixo.gr/epikaira/apopseis/13091-xenoseferi>), ο οποίος επισημαίνει σωστά την αδικία που γίνεται ως προς την υστεροφημία του Du Bellay, που είναι γνωστός στο ευρύ κοινό χάρη σ’ αυτό και μόνο το ποίημα, εξαιτίας πολλών Γάλλων μελετητών και ανθολόγων που το ξεχώρισαν και του έβαλαν μάλιστα και τίτλο “Le beau voyage”:

Το ωραίο ταξίδι

Ευτυχής που σα Δυσσεάς έκαν’ ωραίο ταξίδι
Ή σαν αυτόν που απόκτησε το δέρας το χρυσό·
Κι ύστερα γύρισε πίσω, με πείρα και σοφία,
Το βίο του με τους γονείς να ζήσει το λοιπό.

Το ποίημα του Du Bellay, εκτός από τη μουσικότητα και το ρυθμό της γλώσσας, ακολουθεί αυστηρά τους μορφικούς κανόνες του сонέτου (με ομοιοκαταληξία σταυρωτή: *abba effe* στο οκτάστιχο τμήμα και *iik llk* στο απαιτητικότερο εξάστιχο) –κανόνες που δεν ήταν, βέβαια, δυνατόν να κρατηθούν στη μετάφρασή μου, πέρα από μια γενική αίσθηση ρυθμού (στο γαλλικό πρωτότυπο που παραθέτω, σημαδεύω με έντονη γραφή το επαναληπτικό φαινόμενο της επαναφορά τού *plus que*, φαινόμενο που θα μ’ απασχολήσει πιο κάτω):

Heureux qui, comme Ulysse, a fait un beau voyage, a
ou comme celui-là qui conquiert la toison, b
et puis est retourné, plein d’usage et raison, b
vivre entre ses parents le reste de son âge ! a

Quand reverrai-je, hélas, de mon petit village e
fumer la cheminée, et en quelle saison f
reverrai-je le clos de ma pauvre maison, f
qui m’est une province, et beaucoup davantage ? e

Plus me plaît le séjour qu’ont bâti mes aïeux i
que des palais romains le front audacieux, i
plus que le marbre dur me plaît l’ardoise fine, k

plus mon Loire gaulois que le Tibre latin, l
plus mon petit Liré que le mont Palatin, l
et plus que l’air marin la douceur angevine. k

Η κλασική παιδεία του Du Bellay δεν περιορίζεται μόνον στη βαθιά γνώση της λατινικής γραμματείας, είναι επαρκής γνώστης και της αρχαιοελληνικής, ως μαθητής άλλωστε, μαζί με τον φίλο του Ronsard, του γνωστού ελληνιστή Jean Dorat. Στο συγκεκριμένο сонέτο αναγνωρίζονται εύκολα κάποιες άμεσες απηχήσεις της ομηρικής *Οδύσσειας* (σε μετάφραση των Ν. Καζαντζάκη & Ι.Θ. Κακριδής):

[] αἰεὶ δὲ μαλακοῖσι καὶ αἰμυλίοισι λόγοισιν | θέλγει, ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται: αὐτὰρ Ὀδυσσεύς, | *ἴεμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι* | ἤς γαίης, θανέειν ἰμείρεται. (Οδ., α, 56-59)

[] να τον πλανέσει με τα λόγια της πασκίζει, την Ιθάκη | για να του βγάλει από τη θύμηση· κι εκείνος, *λαχταρώντας* | και *μοναχά καπνό απ’ τον τόπο του να ιδεί ν’ ανηφορίζει*, | ανέλπιδος ποθεί το θάνατο·

ὡς δ’ αὐτὼς Κίρκη κατερήτυεν ἐν μεγάροισιν | Αἰαίη δολόεσσα, λιλαιομένη πόσιν εἶναι· | ἄλλ’ ἐμὸν οὐ ποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθον. | *ὡς οὐδὲν γλύκιον ἢς πατρίδος οὐδὲ τοκῶν* | *γίγνεται, εἴ περ καὶ τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον* | *γαίῃ ἐν ἄλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκῶν.* (Οδ., ι, 31-36)

Αχ, πότε –αλίμονο!– θα δω απ’ το χωριό μου πάλι
 Ν’ ανέρχεται καπνός ψηλά; σε ποια εποχή επάνω
 Θα ξαναδώ τον κήπο μου στο φτωχικό μου σπίτι,
 Που ’ναι για με βασιλείο κι ακόμη παραπάνω;

Σε μένα σπίτι πιο αρεστό οι πρόγονοί μου χτίσαν
 Από της Ρώμης μέγαρο με τολμηρές προσόψεις
 Κι πιο αρεστή απ’ το μάρμαρο η πέτρα αυτή η φίνα·

Ο Λίγηρ μου ο κέλτικος πιότερο απ’ το λατίνο
 Τον Τίβερη και το Λιρέ από τον Παλατίνο·
 κι απ’ τη θαλασσινή πνοή η γλύκα ανζεβίνα.

Κι η Κίρκη η δολερή απ' το σπίτι της στην Αία να φύγω πίσω | δε μ' άφηνε, κι αυτή γυρεύοντας να με κρατήσει γι' άντρα. | Όμως ποτέ δε μου μετάστρεψαν τη γνώμη μες στα στήθη· | *τι πιο γλυκό στον κόσμο τίποτε δεν ξέρω από πατρίδα | κι από γονιούς, ακόμα αν κάθεται σε μυριοπλούσια σπίτια | στα ξένα μέρη εκεί που βρέθηκες, αλάργα απ' τους γονιούς σου.*

Στην ίδια συλλογή σονέτων του (*Les Regrets*, που από πολλούς θεωρείται κορυφαία σε σύγκριση με άλλες ποιητικές του συνθέσεις), ο Du Bellay θυμάται άλλες τρεις φορές τον Οδυσσέα. Στο εκτενές αφιερωματικό ποίημα “À Monsieur d’Avanson conseiller du roi en son privé conseil”, στην αρχή της συλλογής, εξηγεί ότι στον φτωχικό δρόμο της ποίησης που διάλεξε αντί για άλλου είδους καριέρα, τον κρατά θεληματικά δεμένο το δελεαστικό τραγούδι των εννέα Μουσών, με τον ίδιο τρόπο που κι ο Οδυσσέας θεληματικά δέθηκε στο κατάρτι του καραβιού, δελεασμένος απ' το τραγούδι των Σειρήνων. Στο σονέτο 88, σε μια σειρά επάλληλων ρητορικών ερωτήσεων (τις οποίες εισάγει επαναφερόμενο το ερωτηματικό *qui?*), ανάμεσα σε πλήθος άλλες μυθολογικές αναφορές, εύχεται να κρατούσε από «*τη ρίζα του Οδυσσέα*» (*Qui choisira pour moi la racine d’Ulysse ?*), ώστε να βρίσκει την ψυχική δύναμη ν' αντιστέκεται σε κάθε είδος «*Κίρκη*» που θα μπορούσε να τον μεταμορφώσει σε «*χοίρο*», δηλαδή αιώνιο υποχείριο της αμαρτίας. Τέλος, στο σονέτο 130, όπου θυμάται και τον δάσκαλό του Dorat, επανέρχεται στο θέμα της αβάσταχτης νοσταλγίας, παρηγοριά ζητώντας από την ποίηση (παραθέτω το σονέτο σε ελεύθερη απόδοση):

Την ίδια πάντα με τον Οδυσσέα έκανα σκέψη, πως τίποτα γλυκύτερο απ' το να ξαναβλέπεις την καμινάδα του σπιτιού σου να καπνίζει· όπως και το να ξαναβρίσκεσαι στην αγκαλιά της πατρικής της γης, καιρό σαν έλειπες πολύ μακριά της.

Διασκέδαζα στη σκέψη πως από την αμαρτία κι απ' όλες είτε Κίρκες είτε ερωτικές Σειρήνες της Ιταλίας είχα πια ξεφύγει· κι ήξερα πως γυρίζω πίσω στην πατρίδα με την τιμή πως τη Γαλλία έχω πιστά υπηρετήσει.

Απόκαμα απ' τη στενοχώρια του ξενιτεμού· πίσω στο σπίτι έγνωιες βρίσκω ένα σωρό· τα σωθικά μου ροκανίζουνε χωρίς ζαλαφρωμού κάποιαν ελπίδα.

Στη Ρώμη πως ανήκω αισθάνομαι ακόμα. Γι' αυτό, λοιπόν, Dorat, σου λέω αντίο, αν για το γοδίκιό μου, το τόξο που έβαλαν στα χέρια σου οι Μούσες, σε μένα δεν δανείσεις!

Ο Du Bellay και το σχήμα της επαναφοράς

Ένα πολύ γνωστό στον χριστιανικό κόσμο παράδειγμα επαναφοράς επιθέτου (για την ακρίβεια, διπλής επαναφοράς, εάν συνυπολογίσουμε την παράλληλη μεσαία επαναφορά τού *ότι αυτοί* –σε συνδυασμό με ομοιοτέλευτα, που σημαδεύονται με υπογράμμιση), συνιστούν οι λεγόμενοι ‘*μ α κ α ρ ι σ μ ο ί*’ από το ευαγγέλιο του Ματθαίου (εδάφιο 5.3-12) :

Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ καθίσαντος αὐτοῦ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων·

μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·

μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται·

μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν·

μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται·

μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται·

μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται·

μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται·

μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν·

μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἔμοῦ·

χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.

Του εδαφίου αυτού υπήρξαν πολλές (λογοτεχνικές κ.ά.) μιμήσεις. Μιαν από τις πιο γνωστές μας δίνουν οι στίχοι του Du Bellay (*Les Regrets*, αρ. 94),

*Heureux celui qui peut longtemps suivre la guerre
sans mort, ou sans blessure, ou sans longue prison !
Heureux qui longuement vit hors de sa maison
sans dépendre son bien ou sans vendre sa terre !*

*Heureux qui peut en Cour quelque faveur acquerre
sans crainte de l'envie ou de quelque traison !
Heureux qui peut longtemps sans danger de poison
jouir d'un chapeau rouge ou des clefs de saint Pierre !*

*Heureux qui sans péril peut la mer fréquenter !
Heureux qui sans procès le palais peut hanter !
Heureux qui peut sans mal vivre l'âge d'un homme !*

*Heureux qui sans souci peut garder son trésor,
sa femme sans soupçon, et plus heureux encor
qui a pu sans peler vivre trois ans à Rome !*

που συνιστούν, κατ' ουσίαν, μια τριπλή επαναφορά (*heureux... qui peut... sans...*)². Ακόμη και σε μιαν εντελώς ελεύθερη απόδοση (ας πούμε: *Μακάριος όποιος μπορεί να πολεμά καιρό πολύ | χωρίς πληγή, χωρίς θανά, μακριά από φυλακή! | Μακάριος κι αυτός που ζει μακριά απ' το σπιτικό του | χωρίς το βίος του να σκορπά ή να πουλάει τη γη του!* [κτλ.]) είναι αδύνατο να διατηρηθούν όλα αυτά τα επαναληπτικά σχήματα. Ας σημειωθεί, πάντως, ότι στα σονέτα της συλλογής *Les Regrets* τα επίθετα *heureux / malheureux* εμπλέκονται συχνά σε τέτοιου είδους φραστικά σχήματα και επαναλήψεις, και μάλιστα ήδη από τον πρώτο στίχο

*Ô qu'heureux est celui qui peut passer son âge | entre pareils à soi ! et qui sans fiction,
sans crainte, sans envie et sans ambition, | règne paisiblement en son pauvre ménage !*
[] (*Les Regrets*, αρ. 38)

*Ô combien est heureux qui n'est contraint de feindre, | ce que la vérité le contraint de
penser, | et à qui le respect d'un qu'on n'ose offenser | ne peut la liberté de sa plume
contraindre !* [] (αρ. 48)

*Qu'heureux tu es, Baïf, heureux, et plus qu'heureux, | de ne suivre abusé cette
aveugle déesse, | qui d'un tour inconstant et nous hausse et nous baisse, | mais cet
aveugle enfant qui nous fait amoureux !* [] (αρ. 24)

*Ô que tu es heureux, si tu connais ton heur, | d'être échappé des mains de cette gent
cruelle, | qui sous un faux semblant d'amitié mutuelle | nous dérobe le bien, et la vie, et
l'honneur !* [] (αρ. 115)

*Malheureux l'an, le mois, le jour, l'heure et le point, | et malheureuse soit la flatteuse
espérance, | quand pour venir ici j'abandonnai la France : | la France, et mon Anjou,
dont le désir me point.* [] (αρ. 25)

Εννοείται ότι η αγάπη του Du Bellay γι' αυτού του είδους το επαναληπτικό σχήμα δεν περιορίζεται μόνον στα επίθετα. Στο 11ο σονέτο, όπου επεξηγεί για ποιο λόγο, παρά τις όποιες

² Σχετικά με τα είδη της επαναφοράς, βλ. Θαν. Νάκας *et al.*, *Ρητορικός Παπαδιαμάντης*, Πατάκης, σσ. 43-249.

αντίξοες συνθήκες, επέλεξε την ποίηση, έχουμε την επαναφορά 11x του εναντιωματικού *bien que* (στη δική μου μεταφραστική δοκιμή που παραθέτω, η επαναφορά ενός *μολονότι* ή *παρ' όλο που*, για λόγους μετρικούς και όχι μόνο, μου φάνηκε σπατάλη συλλαβών):

*Bien qu'aux arts d'Apollon le vulgaire n'aspire,
bien que de tels trésors l'avarice n'ait soin,
bien que de tels harnais le soldat n'ait besoin,
bien que l'ambition tels honneurs ne désire ;*

*bien que ce soit aux grands un argument de rire,
bien que les plus rusés s'en tiennent le plus loin,
et bien que Du Bellay soit suffisant témoin
combien est peu prisé le métier de la lyre ;*

*bien qu'un art sans profit ne plaise au courtisan,
bien qu'on ne paye en vers l'œuvre d'un artisan,
bien que la Muse soit de pauvreté suivie,*

*si ne veux-je pourtant délaïsser de chanter,
puisque le seul chant peut mes ennuis enchanter,
et qu'aux Muses je dois bien six ans de ma vie.*

[**Τι κι αν** του Απόλλωνα δεν συγκινεί τον όχλο η τέχνη, | και ο φιλάργυρος τους θησαυρούς της δεν ψηφά· | **κι αν** για τον στρατιώτη άχρηστη είναι πανοπλία | **κι αν** ο φιλόδοξος τέτοιες τιμές δεν πεθυμά·

τι κι αν γελούν μ' αυτή ακόμη κι οι μεγαλοσιάνοι, | **τι κι αν** οι συμφεροντολόγοι την περιφρονούν· | **τι κι αν** κι αυτός ο Ντυ Μπελλαί τρανή απόδειξη είναι | που του ποιητή την τέχνη ελάχιστα εκτιμούν·

στους αυλικούς **κι αν** δεν αρέσει, ανώφελη ως είναι, | **κι αν** του τεχνίτη τη δουλειά με στίχους δεν πληρώνεις, | κι η φτώχεια ακόλουθος στις Μούσες **και αν** είναι· |

παρ' όλα αυτά, της ποίησης δεν παύω εγώ τη λύρα· | και μόνο το τραγούδι της γητεύει μου τις θλίψεις, | ζωή άλλα έξι νέα χρόνια από τις Μούσες πήρα.]

Σ' ένα από τα πρώτα σονέτα (αρ. 5) της συλλογής ελεεινολογεί τη δυστυχία του (ορφανός ήδη σε μικρή ηλικία, φιλάσθενος, υποφέρει τώρα κι από τη μειωμένη ακοή, συνέπεια της σύφιλης που του στέρησε τη ζωή σε ηλικία μόλις 37 ετών, την Πρωτοχρονιά του 1560)³:

*Ceux qui sont amoureux, leurs amours chanteront,
ceux qui aiment l'honneur, chanteront de la gloire,
ceux qui sont près du roi, publieront sa victoire,
ceux qui sont courtisans, leurs faveurs vanteront,*

*ceux qui aiment les arts, les sciences diront,
ceux qui sont vertueux, pour tels se feront croire,
ceux qui aiment le vin, deviseront de boire,
ceux qui sont de loisir, de fables écrivront,*

*ceux qui sont médisants, se plairont à médire,
ceux qui sont moins fâcheux, diront des mots pour rire,
ceux qui sont plus vaillants, vanteront leur valeur,*

*ceux qui se plaisent trop, chanteront leur louange,
ceux qui veulent flatter, feront d'un diable un ange ;
moi, qui suis malheureux, je plaindrai mon malheur.*

³ Τη σύφιλη υπαινίσσεται, κατά τους μελετητές, και με τους δύο τελευταίους στίχους του σονέτου αρ. 94 πιο πάνω.

[**Όσοι** είν' ερωτευμένοι, τραγουδούν τον έρωτά τους, / τιμές **όσοι** αγαπούν, δόξα και μεγαλεία υμνούν, / κι **όσοι** αυλικοί, του βασιλιά τις νίκες διαλαλούν, / ή καμαρώνουν άλλοι που την εύνοιά του έχουν,

για επιστήμες θα μιλούν, **όσοι** άνθρωποι είν' της πράξης, / **όσοι** είν' ενάρετοι, και πιστευτοί θέλουν να γίνουν, / για το πιστό, οι οινόφιλοι, πολλά θα επινοήσουν, / με μύθους καταγίνονται, αράθυμοι **όσοι** είναι,

χαίρονται την κακολογιά, **όσοι** είναι κακολόγοι, / λόγια, για να γελάνε, βρίσκουν, εύθυμοι **όσοι** είναι, / τη γενναιότητα, γενναίοι **όσοι** είναι, την παινεύουν,

παινέματα για ελόγου τους λέν', **όσοι** αυτάρεσκοι είναι, / **όσοι** είναι κόλακες, το διάβολο άγγελο σ' τον κάνουν· / όσο για με, τη δύστυχιά μου, ο δύστυχος, θα κλαίω.]

Αλλού (αρ. 134) διαβεβαιώνει ότι, όση και αν επιδείξει μεταμέλεια, θα πρέπει πάντα να περιμένει τη θεϊκή τιμωρία αυτός που / όποιος...

***Celui qui** d'amitié a violé la loi, / cherchant de son ami la mort et vitupère; / **celui qui** en procès a ruiné son frère, / ou le bien d'un mineur a converti à soi;*

***celui qui** a trahi sa patrie et son roi, / **celui qui** comme Œdipe a fait mourir son père, / **celui qui** comme Oreste a fait mourir sa mère, / **celui qui** a nié son baptême et sa foi []*

[**Όποιος** τους νόμους πάτησε της ιερής φιλίας / το θάνατο ή το ντρόπιασμα του φίλου του ζητώντας· / **όποιος** εξόντωσε αδελφό το δίκιο του πατώντας / ή τ' όφελος του αδύνατου καρπόθηκε ο ίδιος·

όποιος τον βασιλιά ή την πατρίδα του προδίδει, / *όποιος* την ίδια του τη μάνα ή τον πατέρα / σα να 'ναι Ορέστης ή Οιδίποδας φονεύει, / κι *όποιος* την πίστη που βαφτίστηκε, αρνιέται· []

Κολακεύοντας τη Μαργαρίτα, βασίλισσα της Ναβάρρας, αξιόλογη ποιήτρια και προστάτιδα πολλών άλλων ποιητών και λογίων, λέει (αρ. 181), απευθυνόμενος στον Ρονσάρ, πως ό,τι «καινούργιο, ωραίο, σπάνιο, εξαιρετικό και υπέροχο» διέθετε η Ρώμη στην εποχή του, το έχει δει, μόνο που ωχριούν μπροστά στο μεγαλείο και τα πλούσια χαρίσματα με τα οποία οι Θεοί προίκισαν τη Μαργαρίτα (σ' έναν συνδυασμό του σχήματος της επαναφοράς με το 'κατά θέσιν και άρσιν', επαναλαμβάνει καταφατικά 5x το «j'ai vu», για να καταλήξει αποφαστικά με το «je n'y ai (point) vu»):

Ronsard, j'ai vu l'orgueil des colosses antiques, / les théâtres en rond ouverts de tous côtés, / les colonnes, les arcs, les hauts temples voûtés, / et les sommets pointus des carrés obélisques.

J'ai vu des empereurs les grands thermes publiques, / j'ai vu leurs monuments que le temps a domptés, / j'ai vu leurs beaux palais que l'herbe a surmontés, / et des vieux murs romains les poudreuses reliques.

Bref, j'ai vu tout cela que Rome a de nouveau / de rare, d'excellent, de superbe et de beau : / mais je n'y ai point vu encore si grand chose

que cette Marguerite, où semble que les cieux, / pour effacer l'honneur de tous les siècles vieux, / de leurs plus beaux présents ont l'excellence enclose.

Όχι μόνο λέξεις με πλήρη σημασία αλλά ακόμη και μικρές λέξεις με γραμματική σημασία (προθέσεις, συνδέσμους κτλ.) συνηθίζει να επαναφέρει ο Du Ballay, οργανώνοντας και με τη βοήθεια του σχήματος αυτού τη δομή των σονέτων του. Κλείνοντας τη δειγματοληπτική αναφορά μας, θυμίζουμε ότι, σε δύο διαδοχικά ποιήματα (αρ. 90 και 91): στο πρώτο, χρησιμοποιεί τρεις φορές απαξιωτικά το επιφώνημα ô, καθώς αναφέρεται στις νύμφες και τα ξωτικά του λατινόφωνου μυθικού κόσμου που στοίχειωναν παλαιότερα την περιοχή και που δεν συγκρίνονται με τις νεράιδες και τα καλοκάγαθα ξωτικά της σημερινής του πατρίδας Ανδεγαυίας ή Αηίου· στο δεύτερο, ξεχνώντας την πατριδολατρία του, αφιερώνει δεκατρία

επαναφερόμενα δ για να εκφράσει το θαυμασμό του για όλα εκείνα τα μέλη του σώματος που συνθέτουν μια γυναικεία ομορφιά, μόνο που της συγκεκριμένης τα χαρακτηριστικά είναι τόσο θεϊκά, που ο ίδιος αισθάνεται εξαιρετικά... θνητός για ν' αποτολμήσει να τ' αγαπήσει.–